

Arkadiusz Wowerka

Uniwersytet Gdański

arkadiusz.wowerka@prawo.ug.edu.pl

ORCID: 0000-0001-5000-0373

<https://doi.org/10.26881/gsp.2023.4.19>

Prawo właściwe dla odpowiedzialności za szkody w środowisku naturalnym w świetle rozporządzenia Rzym II

Wprowadzenie

Szkody w środowisku naturalnym mające wymiar transgraniczny rodzą podstawowe pytanie o prawo mające zastosowanie do odpowiedzialności odszkodowawczej z tytułu takich szkód. Pytanie to jest istotne, ponieważ w poszczególnych porządkach krajowych mogą mieć zastosowanie różne reguły rządzące tą odpowiedzialnością wynikające z ogólnych zasad prawa deliktowego. Różnice te mogą również istnieć niezależnie od konwencji międzynarodowych dotyczących odpowiedzialności za zanieczyszczenia środowiska z uwagi na ich różny status obowiązywania w poszczególnych porządkach krajowych. Pytanie o prawo właściwe w tej mierze ma więc istotne znaczenie zarówno teoretyczne, jak i praktyczne¹. Na to pytanie odpowiedzi udziela prawo prywatne międzynarodowe, którego podstawową funkcją jest właśnie wskazanie prawa mającego zastosowanie (prawa właściwego) w sytuacjach, które wykazują związek z więcej niż jednym porządkiem prawnym², takich jak transgraniczne zanieczyszczenia środowiska i powstałe w wyniku tego szkody. W omawianym zakresie właściwe normy są zawarte w rozporządzeniu unijnym. Unijne prawo prywatne międzynarodowe opiera się przy tym na savigny'owskiej koncepcji najściślejszego związku³. Warto wskazać,

¹ Por. M. Bogdan, M. Hellner, *Art. 7 [w:] European Commentaries on Private International Law. ECPIIL Commentary*, t. 3: *Rome II Regulation*, red. U. Magnus, P. Mankowski, Köln 2019, s. 288.

² Funkcję tę trafnie odzwierciedla art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 4 lutego 2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (tekst jedn.: Dz. U. z 2023 r., poz. 505; dalej: p.p.m.), w myśl którego „ustawa niniejsza reguluje właściwość prawa dla stosunków z zakresu prawa prywatnego związanych z więcej niż jednym państwem”. Więcej na temat pojęcia i funkcji prawa prywatnego międzynarodowego zob. H.-P. Mansel, *Private Law Doctrine and Private International Law*, „Chinese Yearbook of Private International and Comparative Law” 2017 (2019), s. 24 i nn.; M. Pazdan, *Pojęcie i funkcje prawa prywatnego międzynarodowego* [w:] *Prawo prywatne międzynarodowe. Komentarz*, red. M. Pazdan, Warszawa 2018, s. 3–7; *idem*, *Pojęcie prawa prywatnego międzynarodowego* [w:] *Prawo prywatne międzynarodowe*, red. M. Pazdan, seria: System Prawa Prywatnego, t. 20A, Warszawa 2014, s. 9 i nn.

³ Por. M.-P. Weller, *Anknüpfungsprinzipien im Europäischen Kollisionsrecht: Abschied von der „klassischen“ IPR-Dogmatik*, „IPRax: Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts” 2011, nr 5, s. 429 i nn.

iz zasada najściślejszego związku leży także u podstaw autonomicznego krajowego prawa prywatnego międzynarodowego⁴.

Normy prawa prywatnego międzynarodowego wyznaczające prawo właściwe dla szkód w środowisku naturalnym zostały skodyfikowane w rozporządzeniu nr 864/2007⁵. Stosowne normy zawarte w przepisach dotyczących deliktów tego rozporządzenia – jako aktu wtórnego prawa unijnego mające pierwszeństwo przed ustawodawstwem krajowym – są podstawowym źródłem prawa prywatnego międzynarodowego. Konwencje międzynarodowe dotyczące zanieczyszczeń środowiskowych zawierają przede wszystkim normy prawa materialnego i praktycznie nie mają znaczenia z punktu widzenia prawa prywatnego międzynarodowego i wyznaczania prawa właściwego. Celem niniejszego opracowania jest udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy unormowanie zawarte w rozporządzeniu Rzym II należyście realizuje funkcje nowoczesnego prawa prywatnego międzynarodowego z punktu widzenia interesów przedsiębiorcy – sprawcy szkody oraz interesów podmiotu poszkodowanego w kontekście unijnego wymogu zapewnienia wysokiego poziomu ochrony środowiska.

1. Ogólne ramy regulacji

Warto wspomnieć, iż inicjatywy w sprawie ujednoczenia prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych sięgają lat 60. ubiegłego wieku i wiążą się z propozycjami przyjęcia stosownych uregulowań konwencyjnych między ówczesnymi państwami Wspólnoty, natomiast po „utraktatowaniu” współpracy w sprawach cywilnych między państwami członkowskimi na mocy traktatu amsterdamskiego inicjatywę przejęła Komisja Europejska, przedstawiając odpowiednie projekty i propozycje. Uchwalenie rozporządzenia Rzym II, które weszło w życie w dniu 11 stycznia 2009 r. i które stosuje się do zdarzeń powodujących szkodę, które wydarzyły się po jego wejściu w życie⁶, zakończyło ten wieloletni proces⁷. Rozporządzenie Rzym II określa, opierając się na

⁴ Zob. np. art. 67 p.p.m., w myśl którego „[w] razie braku wskazania prawa właściwego w niniejszej ustawie, przepisach szczególnych, obowiązujących w Rzeczypospolitej Polskiej ratyfikowanych umowach międzynarodowych i prawie Unii Europejskiej, do stosunku objętego zakresem niniejszej ustawy należy stosować prawo państwa, z którym stosunek ten jest najściślej związany”.

⁵ Rozporządzenie (WE) nr 864/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 lipca 2007 r. dotyczącego prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych („Rzym II”) (Dz. Urz. UE L 199 z 31.07.2007, s. 40; dalej: rozporządzenie Rzym II).

⁶ Co do czasowego zakresu zastosowania rozporządzenia Rzym II więcej zob. M. Ilmer, *Luxemburg locuta, causa finita! Zum Zeitlichen Anwendungsbereich der Rom II-Verordnung*, „Zeitschrift für Gemeinschaftsprivatrecht” 2012, nr 2, s. 82 i nn.; A. Wowerka, *Zakres zastosowania ratione temporis rozporządzenia (WE) nr 864/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 lipca 2007 r. dotyczącego prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych (Rzym II). Glosa do wyroku TSUE z dnia 17 listopada 2011 r., C-412/10*, „Gdańskie Studia Prawnicze – Przegląd Orzecznictwa” 2013, nr 4, s. 34 i nn.

⁷ Szerzej co do genezy rozporządzenia Rzym II zob. A. Junker, *Rom II-VO Vor Art. 1* [w:] *Internationales Privatrecht. Rom I-Verordnung. Rom II-Verordnung. Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche (art. 1–24)*, red. H.J. Sonnenberger, R. Birk, M. Coester, A. Junker, H. Klinkhardt, D. Martiny, F.J. Säcker, K. Siehr, U. Spellenberg, P. Winkler von Mohrenfels, seria: Münchener Kommentar zum Bürgerlichen

leżącej u jego podstaw⁸ wspomnianej już zasadzie najściślejszego związku, łączniki, które są najbardziej odpowiednie do osiągnięcia pewności prawnej i zapewnienia sprawiedliwości w indywidualnych przypadkach w zakresie zobowiązań pozaumownych. Kierując się tymi celami, ustanawia normę ogólną oraz normy szczegółowe, jak również – w niektórych przepisach – „klauzule korekcyjne”, które umożliwiają odstępnie od tych norm w przypadkach, gdy wszystkie okoliczności sprawy wskazują jasno, że czyn niedozwolony pozostaje w znacznie ściślejszym związku z innym państwem. Mechanizm ten ma tworzyć elastyczne ramy norm kolizyjnych, co powinno umożliwić właściwemu sądowi rozpatrywanie poszczególnych spraw w odpowiedni sposób (por. motyw 14 rozporządzenia Rzym II).

Ogólną zasadą, na której opiera się rozporządzenie Rzym II przy wyznaczaniu prawa właściwego, jest zasada *lex loci damni*, określona w podstawowej normie kolizyjnej w art. 4 ust. 1. W tym zakresie rozporządzenie Rzym II słusznie odeszło od zasady *lex loci delicti commissi*, powszechnie stosowanej dotychczas do zobowiązań pozaumownych w państwach członkowskich, z uwagi na brak pewności w zakresie prawa właściwego, w przypadku gdy elementy stanu faktycznego sprawy powiązane są z wieloma państwami (por. motyw 15 rozporządzenia Rzym II). Miejsce powstania szkody kreuje ściślejszy związek z państwem, w którym szkoda powstała. Wyznaczanie prawa właściwego na podstawie miejsca, w którym powstała szkoda, zapewnia odpowiednią równowagę między interesami osoby, której przypisuje się odpowiedzialność, i poszkodowanego, a także odzwierciedla nowoczesne podejście do odpowiedzialności cywilnej i rozwój systemów odpowiedzialności na zasadzie ryzyka (por. motyw 16 rozporządzenia Rzym II). Jednak zasada ogólna nie zawsze pozwala na zapewnienie odpowiedniej równowagi pomiędzy wchodzącymi w grę interesami z uwagi na specyfikę dóbr dotkniętych czynem niedozwolonym. Z tego względu przewidziano przepisy szczególnie odnoszące się do poszczególnych typów czynów niedozwolonych mające taką równowagę zapewnić (por. motyw 19 rozporządzenia Rzym II). Tak jest właśnie w odniesieniu do szkód w środowisku naturalnym.

Należy podkreślić, iż rozporządzenie Rzym II jest oparte na zasadzie uniwersalizmu wyrażonej w art. 3 i wyznacza prawo właściwe bez ograniczeń co do członkostwa w UE⁹. W myśl art. 3 prawo wskazane przez rzeczony rozporządzenie stosuje się bez względu na to, czy jest ono prawem państwa członkowskiego.

Gesetzbuch, t. 10, München 2010, s. 1146 i nn.; P. Huber, I. Bach, *Die Rom-II-VO – Kommissionsentwurf und aktuelle Entwicklungen*, „IPRax: Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts” 2005, nr 2, s. 73 i nn.; G. Wagner, *Internationales Deliktsrecht, die Arbeiten an der Rom II-Verordnung und der Europäische Deliktsgerichtsstand*, „IPRax: Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts” 2006, nr 4, s. 372 i nn.

⁸ Por. A. Junker, *Rom II-VO Vor Art. 1...*, s. 1156.

⁹ Por. A. Junker, *Rom II-VO Art. 3* [w:] *Internationales Privatrecht. Rom I-Verordnung. Rom II-Verordnung. Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche (art. 1–24)*, red. H.J. Sonnenberger, R. Birk, M. Coester, A. Junker, H. Klinkhardt, D. Martiny, F.J. Säcker, K. Siehr, U. Spellenberg, P. Winkler von Mohrenfels, seria: *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*, t. 10, München 2010, s. 1175–1176; P. Mankowski, *Art. 3* [w:] *Rome II Regulation*, red. U. Magnus, P. Mankowski, seria: *European Commentaries on Private International Law (ECPIL)*, t. 3, Köln 2019, s. 134 i nn.; G. Wagner, *Die neue Rom II-Verordnung*, „IPRax: Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts” 2008, nr 1, s. 4.

2. Podstawowa norma kolizyjna

Zgodnie z podstawową normą kolizyjną zawartą w art. 4 ust. 1 rozporządzenia Rzym II prawem właściwym dla zobowiązania pozaumownego wynikającego z czynu niedozwolonego jest prawo państwa, w którym powstaje szkoda, niezależnie od tego, w jakim państwie miało miejsce zdarzenie powodujące szkodę, oraz niezależnie od tego, w jakim państwie lub państwach występują skutki pośrednie tego zdarzenia. Jednak, w przypadku gdy osoba, której przypisuje się odpowiedzialność i poszkodowany mają, w chwili powstania szkody, miejsce zwykłego pobytu w tym samym państwie, stosuje się zgodnie z art. 4 ust. 2 prawo tego państwa. Jeżeli jednak ze wszystkich okoliczności sprawy wyraźnie wynika, że czyn niedozwolony pozostaje w znacznie ściślejszym związku z państwem innym niż państwo wskazane na powyższych zasadach, stosuje się prawo tego innego państwa na mocy art. 4 ust. 3. Ten ostatni przepis wskazuje jednocześnie, że znacznie ściślejszy związek z innym państwem może polegać w szczególności na istnieniu wcześniejszego stosunku pomiędzy stronami, takiego jak umowa, ściśle związanej z danym czynem niedozwolonym.

Artykuł 4 ust. 1 rozporządzenia Rzym II ustanawia więc wspomnianą wcześniej ogólną zasadę *lex loci damni*. Artykuł 4 ust. 2 stanowi wyjątek od tej zasady, w przypadku gdy strony mają miejsce zwykłego pobytu w tym samym państwie. Artykuł 4 ust. 3 ustanawia zaś „klausulę korekcyjną” w stosunku do art. 4 ust. 1 i 2, w przypadku gdy ze wszystkich okoliczności sprawy wyraźnie wynika, że czyn niedozwolony pozostaje w znacznie ściślejszym związku z innym państwem (por. motyw 18 rozporządzenia Rzym II).

3. Szczególna norma kolizyjna

Na zasadzie odstępstwa od normy kolizyjnej w art. 4 rozporządzenia Rzym II wyznaczenie prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych z tytułu szkód w środowisku naturalnym podlega szczególnej normie kolizyjnej zawartej w art. 7. Artykuł 7 ustanawia szczególną normę kolizyjną dotyczącą zobowiązań pozaumownych wynikających ze szkody w środowisku naturalnym lub ze szkody na osobie lub w mieniu będącej następstwem takiej szkody. Głównym przedmiotem zastosowania rzeczonoego przepisu są transgraniczne szkody środowiskowe spowodowane przez operatorów instalacji przemysłowych¹⁰.

W myśl art. 7 rozporządzenia Rzym II prawem właściwym dla zobowiązania pozaumownego wynikającego ze szkody w środowisku naturalnym lub ze szkody na osobie lub w mieniu będącej następstwem takiej szkody jest prawo określone zgodnie z art. 4

¹⁰ Por. A. Junker, *Rom II-VO Art. 7* [w:] *Internationales Privatrecht. Rom I-Verordnung. Rom II-Verordnung. Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche (art. 1–24)*, red. H.J. Sonnenberger, R. Birk, M. Coester, A. Junker, H. Klinkhardt, D. Martiny, F.J. Säcker, K. Siehr, U. Spellenberg, P. Winkler von Mohrenfels, seria: *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*, t. 10, München 2010, s. 1244.

ust. 1, chyba że osoba dochodząca odszkodowania decyduje się poddać swoje roszczenie prawu państwa, w którym nastąpiło zdarzenie powodujące szkodę. W zakresie swojego zastosowania przepis ten wyznacza prawo właściwe w dwojaki sposób. Po pierwsze, odsyła do ogólnej normy kolizyjnej w art. 4 ust. 1, a po drugie, przyznaje poszkodowanemu możliwość powołania się na prawo państwa, w którym nastąpiło zdarzenie powodujące szkodę. Ręczony jest jedynym przepisem rozporządzenia Rzym II przyznającym poszkodowanemu prawo opcji i ustanawia w tym względzie zasadę określaną w doktrynie jako (ang.) *principle of ubiquity* czy (niem.) *Ubiquitätsprinzip*¹¹.

Przyznanie poszkodowanemu prawa opcji i możliwości poddania roszczenia prawu państwa, w którym nastąpiło zdarzenie powodujące szkodę, uzasadniają względy zapewnienia wysokiego poziomu ochrony środowiska, na co wyraźnie wskazuje motyw 25 rozporządzenia Rzym II. Zgodnie z tym motywem zastosowanie zasady uprzywilejowania poszkodowanego w odniesieniu do szkód w środowisku naturalnym w pełni usprawiedliwia art. 191 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej¹², zgodnie z którym wymaga się wysokiego poziomu ochrony, na bazie zasady ostrożności i zasady działania zapobiegawczego, zasady naprawiania szkody w pierwszym rzędzie u źródła oraz zasady „zanieczyszczający płaci”. W tym kontekście należy zauważyć, iż oprócz samego ryzyka wyrządzenia szkód istotną rolę odgrywają również inne aspekty przemawiające za rzezonym rozwiązaniem. Dla przedsiębiorcy przepisy z zakresu ochrony środowiska oznaczają istotny czynnik finansowy decydujący o wyborze miejsca prowadzenia działalności gospodarczej. Wobec istotnych różnic w dziedzinie obowiązujących standardów w zakresie ochrony środowiska przedsiębiorcy mogą lokować swoją działalność w tych państwach, gdzie stosowne przepisy i wymogi są mniej rygorystyczne niż w innych państwach. Z tego względu art. 7 poprzez przyznanie prawa opcji ma na celu, po pierwsze, wyeliminowanie lokowania działalności szkodliwej dla środowiska w takich państwach, i po drugie, zapewnienie poszkodowanemu w państwie o niższych standardach środowiskowych możliwości korzystania z restrykcyjnych standardów ochrony środowiska obowiązujących z państwami sąsiedzkimi¹³.

Warto zaznaczyć, że przyznanie poszkodowanemu możliwości powołania się na prawo państwa, w którym nastąpiło zdarzenie powodujące szkodę, spotkało się z krytyką. Podnoszono w szczególności, że nie sprzyja rozwojowi prawa w dziedzinie środowiska, lecz osłabia nacisk na ustawodawcę, jeżeli poszkodowany może zawsze wybrać prawo bardziej restrykcyjne; rodzi konflikt z innymi normami rozporządzenia Rzym II, np. art. 5, gdyż szkody środowiskowe mogą również wynikać z zastosowania produktów niebezpiecznych; powoduje dyskryminację zagranicznych emitentów nieuzasadnioną z punktu widzenia unijnej swobody przepływu towarów, jak i równości konkurencyjnej; wskazuje się także, że poszkodowany w razie „zwykłego deliktu na

¹¹ Por. M. Bogdan, M. Hellner, *Art. 7...*, s. 289 i powołana tam literatura; G. van Calster, *Lex ecologia. On applicable law for environmental pollution (Article 7 Rome II), a pinnacle of business and human rights as well as climate change litigation*, „IPRax: Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts” 2022, nr 5, s. 444; A. Junker G, *Rom II-VO Art. 7...*, s. 1244–1245; G. Wagner, *Die neue...*, s. 9.

¹² Wersja skonsolidowana: Dz. Urz. UE C 202 z 7.06.2016, s. 47.

¹³ Por. M. Bogdan, M. Hellner, *Art. 7...*, s. 289.

odległość” (przypadek strzału z broni palnej przez granicę) nie ma takiego prawa, ale ma je w przypadku szkody na osobie w wyniku zanieczyszczenia środowiska¹⁴. Podnoszony jest również argument nieuczciwości polegającej na przyznaniu poszkodowanemu w wyniku szkody środowiskowej lepszej pozycji względem poszkodowanych wskutek pozostałych deliktów¹⁵. Ta krytyka, aczkolwiek nośna, nie przekonuje i musi ustąpić mającym większą wagę względem skutecznej i efektywnej ochrony środowiska. Istotny wymiar prewencyjny nadaje uznanie polityki w dziedzinie środowiska za samodzielny obszar polityk Unii w Traktacie oraz uwzględnienie wysokiego poziomu ochrony środowiska w katalogu praw podstawowych w art. 37 Karty praw podstawowych¹⁶. Artykuł 7 rozporządzenia Rzym II, będący wyrazem podejścia *in favor nature*, obrazuje na płaszczyźnie kolizyjnej znaczenie, jakie prawodawca unijny przywiązuje do ochrony środowiska. Funkcja materialnego prawa ochrony środowiska, która polega na wyznaczaniu zachowania przedsiębiorców zgodnego z ochroną środowiska, znajduje w ten sposób swój wyraz na płaszczyźnie prawa prywatnego międzynarodowego, które ma zniechęcać tudzież powstrzymywać przedsiębiorców od zakładania przedsiębiorstw w państwach o niskich standardach w dziedzinie ochrony środowiska. Można również stwierdzić, iż regulacja z art. 7 powoduje zaostrzenie odpowiedzialności dla takich przedsiębiorców, którzy w rezultacie podlegają w państwie zdarzenia ostrzejszym rygorom niż w państwie, w którym powstała szkoda. Dodatkowo łącznik prawa państwa zdarzenia powodującego powstanie szkody ma na celu zapewnienie, że przedsiębiorca, którego działalność może wywoływać negatywne skutki środowiskowe w różnych państwach, będzie uwzględniał w ramach działalności prowadzonej w państwie z niższymi standardami, w którym ma swoją siedzibę, również wysokie standardy w dziedzinie ochrony środowiska obowiązujące w państwach sąsiednich, w których jego działalność może mieć oddziaływanie środowiskowe¹⁷. W tym kontekście można również stwierdzić, iż art. 7 przyczynia się do ogólnego zwiększenia świadomości środowiskowej¹⁸. Nie bez znaczenia jest w tym kontekście również to, że wskazany przepis ułatwia dochodzenie roszczeń w trybie zbiorowym przez osoby poszkodowane tym samym zdarzeniem¹⁹.

Istotne jest, iż wskazanie w art. 7 wyłącznie na art. 4 ust. 1 oznacza, iż nie mają zastosowania art. 4 ust. 2 oraz art. 4 ust. 3²⁰. Bez znaczenia jest zatem miejsce zwykłego pobytu sprawcy szkody i poszkodowanego w tym samym państwie oraz klauzula korekcyjna ściślejszego związku, który mogłoby w szczególności uzasadniać istnienie

¹⁴ Zob. A. Junker, *Rom II-VO Art. 7...*, s. 1244–1245; zob. także G. van Calster, *Lex ecologia...*, s. 442–444.

¹⁵ Por. M. Bogdan, M. Heller, *Art. 7...*, s. 289.

¹⁶ Wersja skonsolidowana: Dz. Urz. UE C 202 z 7.06.2016, s. 389. Por. A. Junker, *Rom II-VO Art. 7...*, s. 1244 i literatura powołana w przyp. 4.

¹⁷ Por. *ibidem*, s. 1246.

¹⁸ Por. *ibidem*, s. 1245.

¹⁹ Por. M. Bogdan, M. Hellner, *Art. 7...*, s. 289.

²⁰ *Ibidem*, s. 295; A. Junker, *Rom II-VO Art. 7...*, s. 1246; E.-M. Kieninger, *Das internationale Privat- und Verfahrensrecht der Klimahaftung*, „IPRax: Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts” 2022, nr 1, s. 6.

wcześniejszego stosunku pomiędzy stronami, takiego jak umowa, ściśle związanego z danym czynem niedozwolonym.

Jest raczej oczywiste, że w ramach art. 7 poszkodowany zdecyduje się na zastosowanie tego prawa, które jest dla niego najkorzystniejsze. Z prawa opcji skorzystać może nie tylko poszkodowany, ale również osoba, która występuje z roszczeniem prewencyjnym o zaniechanie działań groźących spowodowaniem szkody²¹.

4. Pojęcie szkody w środowisku naturalnym i szkody na osobie lub w mieniu będącej następstwem takiej szkody

Przepis art. 7 rozporządzenia Rzym II ma zgodnie ze swoim brzmieniem szeroki zakres zastosowania²². Obejmuje on zarówno szkody w środowisku naturalnym, jak i szkody na osobie lub w mieniu będące następstwem takiej szkody. Przepis ten nie definiuje jednak pojęcia szkody w środowisku naturalnym²³. Użytecznych wskazówek interpretacyjnych dostarcza jednak motyw 24 rozporządzenia Rzym II. Zgodnie z tym przepisem szkody w środowisku naturalnym powinny być rozumiane jako niekorzystne zmiany w zasobach naturalnych, takich jak woda, gleba bądź powietrze, lub osłabienie funkcji pełnionych przez te zasoby na rzecz innych zasobów naturalnych bądź społeczeństwa, lub też zmniejszenie różnorodności żywych organizmów. Warto zauważyć, iż koncepcja ta jest zbieżna z definicją szkody zawartą w dyrektywie 2004/35/WE²⁴. W myśl art. 2 pkt 2 tej dyrektywy szkoda oznacza mierzalną negatywną zmianę w zasobach naturalnych lub mierzalne osłabienie użyteczności zasobów naturalnych, które może ujawnić się bezpośrednio lub pośrednio. Przepis art. 7 rozporządzenia Rzym II nie obejmuje jednak tak rozumianych wszystkich szkód. Zakresem zastosowania art. 7 generalnie nie są objęte immisje pośrednie odniesieniu do ochrony własności, nawet jeżeli wywołują negatywne skutki środowiskowe²⁵. I tak wyłączone są szkody wywołane przez immisje hałasu²⁶. Na mocy zaś art. 1 ust. 2 lit. f z zakresu zastosowania rozporządzenia Rzym II, a tym samym z zakresu zastosowania art. 7, wyłączone są szkody spowodowane w wyniku zastosowania energii atomowej²⁷. Istotne jest, iż art. 7 nie zawęży pojęcia szkody do określonego typu działalności, tak jak przewiduje to art. 3 dyrektywy 2004/35/WE, a przeciwna interpretacja²⁸ nie znajduje uzasadnienia. Do

²¹ Por. M. Bogdan, M. Hellner, *Art. 7...*, s. 294.

²² Por. A. Junker, *Rom II-VO Art. 7...*, s. 1247.

²³ Por. M. Bogdan, M. Hellner, *Art. 7...*, s. 290.

²⁴ Dyrektywa 2004/35/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie odpowiedzialności za środowisko w odniesieniu do zapobiegania i zaradzania szkodom wyrządzonym środowisku naturalnemu (Dz. Urz. UE L 143 z 30.04.2004, s. 56, ze zm.; dalej: dyrektywa 2004/35/WE).

²⁵ Por. M. Świerczyński, Rzym II. Rozdział II, *Czyny niedozwolone [w:] Prawo prywatne międzynarodowe. Komentarz*, red. M. Pazdan, Warszawa 2018, s. 928.

²⁶ Por. M. Bogdan, M. Hellner, *Art. 7...*, s. 290; A. Junker, *Rom II-VO Art. 7...*, s. 1248.

²⁷ G. Hohloch, *Die „Bereichsausnahmen“ der Rom II-VO Zum Internationalen Privatrecht in und um Art. 1 Abs. 2 Rom II-VO*, „IPRax: Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts“ 2012, nr 2, s. 118.

²⁸ Por. M. Bogdan, M. Hellner, *Art. 7...*, s. 291 i literatura powołana tam w przyp. 12.

szkód nieobjętych zakresem zastosowania art. 7 i niewyłączonych z zakresu zastosowania rozporządzenia Rzym II ma zastosowanie ogólna zasada wyrażona w art. 4, zaś do szkód wyłączonych z zakresu zastosowania rozporządzenia Rzym II – właściwa norma kolizyjna autonomicznego prawa krajowego.

Wspomniane szkody na osobie lub mieniu jako takie nie są szkodami w środowisku w podanym tu znaczeniu, lecz są następstwem takiej szkody. I tylko takie szkody na osobie lub mieniu są objęte zakresem zastosowania art. 7. W doktrynie panuje raczej zgoda co do tego, że nie chodzi wyłącznie o szkody ekologiczne spowodowane przez szkody w środowisku naturalnym, lecz o szkody powstałe na osobie lub mieniu ogółem poprzez oddziaływanie na zasoby naturalne²⁹.

5. Łącznik miejsca powstania szkody

Łącznik miejsca powstania szkody w świetle art. 4 ust. 1 rozporządzenia Rzym II, do którego odsyła art. 7, oznacza miejsce, w którym doszło do naruszenia danego dobra. W zależności od rodzaju naruszonego dobra będzie to miejsce, gdzie emisja powodująca szkodę styka się z zasobami naturalnymi, lub miejsce, gdzie emisja środowiskowa powoduje szkody na osobie lub mieniu³⁰. Delikty środowiskowe, których dotyczy prawo opcji, są *per definitionem* deliktami na odległość, to znaczy zdarzenie powodujące szkodę i miejsce powstania szkody znajdują się w różnych państwach. Miejscem zdarzenia powodującego szkodę jest miejsce emisji. W przypadku stałej instalacji jest to miejsce położenia, umiejscowienia (instalacji) przedsiębiorstwa, w przypadku zaś mobilnego urządzenia za miejsce to uznać należy miejsce, w którym zaniechano wymaganej kontroli nad tą instalacją, lub miejsce, w którym instalacja ta wydoszła się spod kontroli³¹.

6. Charakter prawny prawa opcji

Charakter prawny prawa opcji jest sporny. Rozporządzenie Rzym II nie zawiera żadnych wskazówek w tym zakresie. Uznać można, że chodzi o kolizyjnoprawne uprawnienie kształtujące, którego wykonanie następuje przez jednostronne oświadczenie poszkodowanego³². Z drugiej strony bezsporne jest, iż prawo opcji upoważnia poszkodowanego do zastąpienia prawa miejsca powstania szkody prawem miejsca zdarzenia powodującego szkodę, co funkcjonalnie zbliża owo prawo do upoważnienia

²⁹ Por. *ibidem*, s. 290; A. Junker, *Rom II-VO Art. 7...*, s. 1247.

³⁰ Por. A. Junker, *Rom II-VO Art. 7...*, s. 1250.

³¹ Por. *ibidem*.

³² Zob. A. Junker, *Rom II-VO Art. 7...*, s. 1251 i literatura przywołana tam w przyp. 41.

przemienne. Mając to na uwadze, można przyjąć, że prawo opcji oznacza kolizyjnoprawne *facultas alternativa*³³. Bardziej przekonujące i zasadne wydaje się pierwsze stanowisko.

Uznać należy, że prawo opcji jest niepodzielne. Przemawiają za tym względy pewności i bezpieczeństwa prawa i podyktowana tymi względami konieczność ochrony interesów sprawcy szkody. Nie może on być narażony i poniekąd zaskakiwany zastosowaniem różnych porządków prawnych dla różnych możliwych roszczeń deliktowych dochodzonych przez poszkodowanego, a wynikających z jednego i tego samego zdarzenia. Wszystkie roszczenia poszkodowanego powinny podlegać jednemu systemowi prawnemu. W przeciwnym razie poszkodowany miałby zbyt daleko idącą i nieuzasadnioną możliwość jednostronnego kształtowania sytuacji prawnej emitenta. Przeciwne stanowisko jest też sprzeczne z zasadą przyświecającą prawu kolizyjnemu wyznaczania dla jednolicie kwalifikowanej instytucji jednego systemu prawnego możliwie najściślej związanego z daną instytucją (tutaj odpowiedzialnością deliktową). Wreszcie za niepodzielnością prawa opcji przemawia przyjmowany w niniejszym opracowaniu prawnokształtujący charakter prawa opcji. W konsekwencji poszkodowany może wykonać prawo opcji w zakresie zdarzenia powodującego szkodę jednolicie w odniesieniu do całej odpowiedzialności deliktowej i wynikających z niej roszczeń wobec sprawcy szkody³⁴. Powyższe względy przemawiają również za nieodwołalnością prawa opcji.

Prawo opcji może zostać wykonane zarówno w sposób wyraźny, jak i dorozumiany³⁵. Jednak w odniesieniu do dorozumianego wykonania prawa opcji słusznie przyjmuje się w doktrynie, że należy w tym względzie stosować te same restrykcyjne wymogi, które obowiązują w odniesieniu do dorozumianego wyboru prawa właściwego na mocy art. 14 ust. 1 rozporządzenia Rzym II³⁶.

Rozporządzenie Rzym II nie określa w swojej zasadniczej treści, kiedy powinno ono zostać wykonane. Motyw 25 *in fine* wskazuje, że kwestia, kiedy osoba dochodząca odszkodowania może dokonać wyboru prawa właściwego, powinna być określana zgodnie z prawem państwa członkowskiego, do którego zwrócono się o rozstrzygnięcie sprawy. Motyw ten wyraźnie odsyła do prawa państwa sądu, a więc zastosowanie w tej materii powinno mieć *lex forum*³⁷. Na gruncie prawa polskiego wydaje się, iż poszkodowany powinien wykonać to prawo najpóźniej w pozwie.

³³ Zob. *ibidem* i literatura przywołana tam w przyp. 42.

³⁴ Por. M. Świerczyński, Rzym II. Rozdział II. *Czyny niedozwolone...*, s. 930; A. Junker, *Rom II-VO Art. 7...*, s. 1252; odmiennie M. Bogdan, który wskazuje, że poszkodowany może przykładowo „wybrać” w ramach prawa opcji inne prawo dla szkód na mieniu i inne prawo dla szkód na osobie, por. M. Bogdan, M. Heller, *Art. 7...*, s. 295.

³⁵ Por. A. Junker, *Rom II-VO Art. 7...*, s. 1251.

³⁶ *Ibidem*; szerzej w tym względzie w odniesieniu do wyboru prawa zob. P. Mankowski, *Art. 14 [w:] Rome II Regulation*, red. U. Magnus, P. Mankowski, seria: European Commentaries on Private International Law (ECPII), t. 3, Köln 2019, s. 439 i nn.; J. Pazdan, Rzym II. Rozdział IV. *Swoboda wyboru prawa [w:] Prawo prywatne międzynarodowe. Komentarz*, red. M. Pazdan, Warszawa 2018, s. 973–974.

³⁷ Por. M. Bogdan, M. Hellner, *Art. 7...*, s. 293–294; A. Junker, *Rom II-VO Art. 7...*, s. 1251.

7. Wybór prawa

Artykuł 7 rozporządzenia Rzym II jako przepis szczególny nie wyłącza wyboru prawa. Wybór prawa w omawianym zakresie jest więc możliwy na mocy art. 14. W myśl tego przepisu strony mogą poddać zobowiązanie pozaumowne wybranemu przez siebie prawu w drodze porozumienia zawartego po wystąpieniu zdarzenia powodującego szkodę albo w przypadku prowadzenia przez wszystkie strony działalności gospodarczej, również w drodze porozumienia swobodnie wynegocjowanego przed wystąpieniem zdarzenia powodującego szkodę. W każdym przypadku wybór prawa musi być wyraźny lub w sposób dostatecznie pewny wynikać z okoliczności sprawy i nie może naruszać praw osób trzecich. W przypadku jednak, gdy wszystkie elementy stanu faktycznego w chwili wystąpienia zdarzenia powodującego szkodę zlokalizowane są w państwie innym niż państwo, którego prawo zostało wybrane, dokonany przez strony wybór nie wyłącza stosowania przepisów prawa tego innego państwa, których nie można umownie wyłączyć. Ponadto, w przypadku gdy wszystkie elementy stanu faktycznego w chwili wystąpienia zdarzenia powodującego szkodę zlokalizowane są w jednym lub kilku państwach członkowskich, dokonany przez strony wybór prawa właściwego innego niż prawo państwa członkowskiego nie wyłącza stosowania przepisów prawa unijnego – w odpowiednich przypadkach, w kształcie, w jakim zostały one wdrożone w państwie członkowskim sądu – których nie można umownie wyłączyć.

Kolizyjnoprawny wybór prawa na powyższej podstawie należy ściśle odróżnić od omawianego prawa opcji na podstawie art. 7, między tymi dwoma instytucjami istnieją bowiem zasadnicze różnice. Wybór prawa jest samodzielną instytucją opartą na łączniku subiektywnym, inaczej rzecz ujmując, jest samodzielnym łącznikiem subiektywnym. Zastosowanie tego łącznika wyłącza zastosowanie łączników obiektywnych, które wchodzi w grę tylko wtedy, gdy wyboru prawa nie dokonano lub był on nieważny, względnie wszędzie tam, gdzie wybór prawa jest kolizyjnie niedopuszczalny/wyłączony (jak np. w przypadku stosunków prawnorzeczowych na podstawie ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe). Natomiast prawo opcji, o którym mowa w art. 7 rozporządzenia Rzym II, działa zawsze w ramach obiektywnego wskazania prawa właściwego, wyznaczając w miejsce prawa państwa powstania szkody prawo państwa zdarzenia powodującego szkodę³⁸. Terminologicznie ściślej rzecz ujmując, ustanawia dodatkowy łącznik obiektywny powołania się na prawo państwa zdarzenia powodującego szkodę³⁹. Prawo wybrane na tej podstawie i w określonych tu granicach wyłącza więc możliwość zastosowania prawa wyznaczonego przez łączniki określone w art. 7. W tym kontekście wybór prawa jako łącznik subiektywny ma pierwszeństwo przed łącznikami obiektywnymi z art. 7.

³⁸ Por. A. Junker, *Rom II-VO Art. 7...*, s. 1251.

³⁹ W ocenie autora niniejszego opracowania jest to samoistna, autonomiczna kategoria łącznika prawa unijnego niemieszcząca się w przyjmowanej w polskiej doktrynie prawa prywatnego międzynarodowego klasyfikacji łączników na posiłkowe i alternatywne.

8. Zakres zastosowania prawa właściwego

Wreszcie należy wskazać zakres zastosowania prawa właściwego dla szkód w środowisku naturalnym, wyznaczonego zgodnie z art. 7 rozporządzenia Rzym II. Na podstawie art. 15 prawu temu podlegają w szczególności: podstawa i zakres odpowiedzialności, w tym oznaczenie osób, które mogą być pociągnięte do odpowiedzialności za swoje czyny; przesłanki zwolnienia z odpowiedzialności, jej ograniczenia i współodpowiedzialność; istnienie, charakter i ocena szkody lub dochodzonego sposobu jej naprawienia; środki, które sąd może podjąć w celu zapobieżenia naruszeniu lub szkodzie lub w celu zaniechania naruszenia lub wyrządzenia szkody, lub w celu zapewnienia naprawienia szkody, w granicach uprawnień przyznanych sądowi na mocy właściwego dla niego prawa procesowego; kwestia zbywalności roszczenia o naprawienie szkody, w tym dopuszczalności jego dziedziczenia; osoby uprawnione do odszkodowania za szkody poniesione osobiście; odpowiedzialność za czyny innych osób; sposoby wygaśnięcia zobowiązania, przedawnienie i terminy zawite, w tym początek, przerwanie i zawieszenie biegu przedawnienia lub terminu zawitego. Wskazany katalog materii zaliczonych do zakresu zastosowania statutu deliktowego ma charakter jedynie ilustracyjny i jest katalogiem otwartym⁴⁰.

Należy jednak zwrócić uwagę również na regulację art. 17 rozporządzenia Rzym II, w myśl którego przy ocenie postępowania osoby, której przypisuje się odpowiedzialność, uwzględnia się, na ile okaże się to wskazane, i jako element stanu faktycznego, zasady bezpieczeństwa i postępowania obowiązujące w miejscu i czasie wystąpienia zdarzenia stanowiącego źródło odpowiedzialności. Przepis ten zezwala sądowi w ramach uprawnienia dyskrejonalnego⁴¹ na uwzględnienie, niezależnie od zastosowania prawa właściwego, jako elementu stanu faktycznego, wspomnianych zasad. Zasady te mogą dojść do głosu na tej podstawie, jeżeli prawem właściwym jest prawo państwa powstania szkody lub prawo wybrane na mocy art. 14 rozporządzenia Rzym II inne niż prawo państwa, w którym nastąpiło zdarzenie powodujące szkodę. Nie ma potrzeby poszukiwania tych zasad w ramach merytorycznego prawa właściwego⁴². Na tej podstawie znaczenie będą miały na gruncie właściwego prawa prywatnego różne zezwolenia administracyjne określające warunki prowadzenia działalności gospodarczej z uwzględnieniem wymogów środowiskowych. Dzięki temu mechanizmowi otwarta jest tym samym droga do uwzględniania przez sąd krajowy w ramach mającego ewentualnie zastosowanie jako właściwe rodzimego prawa krajowego zagranicznych publicznoprawnych pozwoleń na eksploatację instalacji⁴³.

⁴⁰ Por. G.P. Moreno, *Art. 15 [w:] Rome II Regulation*, red. U. Magnus, P. Mankowski, seria: European Commentaries on Private International Law (ECPII), t. 3, Köln 2019, s. 543; M. Świerczyński, Rzym II. Rozdział V. *Zasady wspólne [w:] Prawo prywatne międzynarodowe. Komentarz*, red. M. Pazdan, Warszawa 2018, s. 979.

⁴¹ Por. M. Bogdan, M. Hellner, *Art. 7...*, s. 296.

⁴² Por. M.A. Zachariasiewicz, Rzym II. Rozdział V. *Zasady wspólne [w:] Prawo prywatne międzynarodowe. Komentarz*, red. M. Pazdan, Warszawa 2018, s. 992.

⁴³ Por. L. Hübner, *Climate Change Litigation an der Schnittstelle von öffentlichem Recht und Privatrecht*

Podsumowanie

Omówione tu uregulowanie zasługuje na pozytywną ocenę. Rozporządzenie Rzym II należycie realizuje funkcje i zadania prawa prywatnego międzynarodowego w zakresie odpowiedzialności za szkody w środowisku naturalnym. Jednolite przepisy tego rozporządzenia zapewniają odpowiednią równowagę między interesami osoby, której przypisuje się odpowiedzialność, i poszkodowanego. Na płaszczyźnie kolizyjnej zapewniają również zachowanie wymogów w zakresie dążenia do osiągnięcia wysokiego poziomu ochrony środowiska naturalnego. Mechanizm wyznaczania prawa właściwego w omawianym zakresie zwiększa również przewidywalność orzeczeń sądowych, co ma szczególne znaczenie z praktycznego punktu widzenia.

Wprawdzie pojawiają się pewne kwestie problematyczne, które pozostają otwarte, np. relacja między art. 7 a pozostałymi przepisami regulującymi szczególne typy deliktów (w szczególności art. 5, dotyczącym odpowiedzialności za produkt niebezpieczny) czy odpowiedzialność spółki dominującej za szkody środowiskowe wyrządzone przez spółki zależne⁴⁴. W ostatecznym rozrachunku władny do ich rozstrzygnięcia jest Trybunał Sprawiedliwości w trybie prejudycjalnym. Te niedoskonałości nie zmieniają jednak zasadniczej adekwatności regulacji zawartej w art. 7. Wspomnieć należy, iż wokół prawa prywatnego międzynarodowego, zarówno na poziomie krajowym, jak i unijnym, toczy się w ostatnim czasie żywo dyskusja wywołana zachodzącymi aktualnie przemianami społecznymi i politycznymi⁴⁵. Dotychczas, o ile wiadomo, takimi procesami nie jest dotknięta regulacja art. 7 rozporządzenia Rzym II. Świadczy to dobitnie o trafności zawartego w tym przepisie rozwiązania, które jak dotąd wytrzymuje próbę czasu.

– *Die ausländische Anlagengenehmigung*, „IPRax: Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts” 2022, nr 3, s. 223–225.

⁴⁴ W tym względzie szerzej H.-P. Mansel, *Internationales Privatrecht de lege lata wie de lege ferenda und Menschenrechtsverantwortlichkeit deutscher Unternehmen*, „Zeitschrift für Unternehmens- und Gesellschaftsrecht” 2018, nr 2–3, s. 459–463; G. van Calster, *Lex ecologia...*, s. 448–449.

⁴⁵ Zob. H.-P. Mansel, K. Thorn, R. Wagner, *Europäisches Kollisionsrecht 2016: Brexit ante portas!*, „IPRax: Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts” 2017, nr 1, s. 1 i nn.; H.-P. Mansel, K. Thorn, R. Wagner, *Europäisches Kollisionsrecht 2017: Morgenstunde der Staatsverträge?*, „IPRax: Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts” 2018, nr 2, s. 121 i nn.; H.-P. Mansel, K. Thorn, R. Wagner, *Europäisches Kollisionsrecht 2018: Endspurt!*, „IPRax: Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts” 2019, nr 2, s. 85 i nn.; H.-P. Mansel, K. Thorn, R. Wagner, *Europäisches Kollisionsrecht 2019: Konsolidierung und Multilateralisierung*, „IPRax: Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts” 2020, nr 2, s. 97 i nn.; H.-P. Mansel, K. Thorn, R. Wagner, *Europäisches Kollisionsrecht 2020: EU im Krisenmodus!*, „IPRax: Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts” 2021, nr 2, s. 105 i nn.; H.-P. Mansel, K. Thorn, R. Wagner, *Europäisches Kollisionsrecht 2021: Digitalisierung als Aufgabe*, „IPRax: Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts” 2022, nr 2, s. 97 i nn.; E.-M. Kieninger, *Die weitere Kodifikation des europäischen IPR*, „IPRax: Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts” 2017, nr 2, s. 200 i nn.

Literatura

- Bogdan M., Hellner M., *Art. 7 [w:] European Commentaries on Private International Law. ECPIIL. Commentary*, t. 3: *Rome II Regulation*, red. U. Magnus, P. Mankowski, Köln 2019.
- van Calster G., *Lex ecologia. On applicable law for environmental pollution (Article 7 Rome II), a pinnacle of business and human rights as well as climate change litigation*, „IPRax: Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts“ 2022, nr 5.
- Hohloch G., *Die „Bereichsausnahmen“ der Rom II-VO Zum Internationalen Privatrecht in und um Art. 1 Abs. 2 Rom II-VO*, „IPRax: Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts“ 2012, nr 2.
- Huber P., Bach I., *Die Rom-II-VO – Kommissionsentwurf und aktuelle Entwicklungen*, „IPRax: Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts“ 2005, nr 2.
- Hübner L., *Climate Change Litigation an der Schnittstelle von öffentlichem Recht und Privatrecht – Die ausländische Anlagengenehmigung*, „IPRax: Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts“ 2022, nr 3.
- Ilmer M., *Luxemburg locuta, causa finita! Zum Zeitlichen Anwendungsbereich der Rom II-Verordnung*, „Zeitschrift für Gemeinschaftsprivatrecht“ 2012, nr 2.
- Junker A., *Rom II-VO Vor Art. 1 [w:] Internationales Privatrecht. Rom I-Verordnung. Rom II-Verordnung. Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche (art. 1–24)*, red. H.J. Sonnenberger, R. Birk, M. Coester, A. Junker, H. Klinkhardt, D. Martiny, F.J. Säcker, K. Siehr, U. Spellenberg, P. Winkler von Mohrenfels, seria: Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, t. 10, München 2010.
- Junker A., *Rom II-VO Art. 3 [w:] Internationales Privatrecht. Rom I-Verordnung. Rom II-Verordnung. Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche (art. 1–24)*, red. H.J. Sonnenberger, R. Birk, M. Coester, A. Junker, H. Klinkhardt, D. Martiny, F.J. Säcker, K. Siehr, U. Spellenberg, P. Winkler von Mohrenfels, seria: Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, t. 10, München 2010.
- Junker A., *Rom II-VO Art. 7 [w:] Internationales Privatrecht. Rom I-Verordnung. Rom II-Verordnung. Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche (art. 1–24)*, red. H.J. Sonnenberger, R. Birk, M. Coester, A. Junker, H. Klinkhardt, D. Martiny, F.J. Säcker, K. Siehr, U. Spellenberg, P. Winkler von Mohrenfels, seria: Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, t. 10, München 2010.
- Kieninger E.-M., *Die weitere Kodifikation des europäischen IPR*, „IPRax: Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts“ 2017, nr 2.
- Kieninger E.-M., *Das internationale Privat- und Verfahrensrecht der Klimahaftung*, „IPRax: Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts“ 2022, nr 1.
- Mankowski P., *Art. 3 [w:] Rome II Regulation*, red. U. Magnus, P. Mankowski, seria: European Commentaries on Private International Law (ECPIIL), t. 3, Köln 2019.
- Mankowski P., *Art. 14 [w:] Rome II Regulation*, red. U. Magnus, P. Mankowski, seria: European Commentaries on Private International Law (ECPIIL), t. 3, Köln 2019.
- Mansel H.-P., *Internationales Privatrecht de lege lata wie de lege ferenda und Menschenrechtsverantwortlichkeit deutscher Unternehmen*, „Zeitschrift für Unternehmens- und Gesellschaftsrecht“ 2018, nr 2–3.
- Mansel H.-P., *Private Law Doctrine and Private International Law*, „Chinese Yearbook of Private International and Comparative Law“ 2017 (2019).

- Mansel H.-P., Thorn K., Wagner R., *Europäisches Kollisionsrecht 2016: Brexit ante portas!*, „IPRax: Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts” 2017, nr 1.
- Mansel H.-P., Thorn K., Wagner R., *Europäisches Kollisionsrecht 2017: Morgenstunde der Staatsverträge?*, „IPRax: Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts” 2018, nr 2.
- Mansel H.-P., Thorn K., Wagner R., *Europäisches Kollisionsrecht 2018: Endspurt!*, „IPRax: Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts” 2019, nr 2.
- Mansel H.-P., Thorn K., Wagner R., *Europäisches Kollisionsrecht 2019: Konsolidierung und Multilateralisierung*, „IPRax: Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts” 2020, nr 2.
- Mansel H.-P., Thorn K., Wagner R., *Europäisches Kollisionsrecht 2020: EU im Krisenmodus!*, „IPRax: Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts” 2021, nr 2.
- Mansel H.-P., Thorn K., Wagner R., *Europäisches Kollisionsrecht 2021: Digitalisierung als Aufgabe*, „IPRax: Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts” 2022, nr 2.
- Moreno G.P., Art. 15 [w:] *Rome II Regulation*, red. U. Magnus, P. Mankowski, seria: European Commentaries on Private International Law (ECPI), t. 3, Köln 2019.
- Pazdan J., Rzym II. Rozdział IV. *Swoboda wyboru prawa* [w:] *Prawo prywatne międzynarodowe. Komentarz*, red. M. Pazdan, Warszawa 2018.
- Pazdan M., *Pojęcie prawa prywatnego międzynarodowego* [w:] *Prawo prywatne międzynarodowe*, red. M. Pazdan, seria: System Prawa Prywatnego, t. 20A, Warszawa 2014.
- Pazdan M., *Pojęcie i funkcje prawa prywatnego międzynarodowego* [w:] *Prawo prywatne międzynarodowe. Komentarz*, red. M. Pazdan, Warszawa 2018.
- Świerczyński M., Rzym II. Rozdział II. *Czyny niedozwolone* [w:] *Prawo prywatne międzynarodowe. Komentarz*, red. M. Pazdan, Warszawa 2018.
- Świerczyński M., Rzym II. Rozdział V. *Zasady wspólne* [w:] *Prawo prywatne międzynarodowe. Komentarz*, red. M. Pazdan, Warszawa 2018.
- Wagner G., *Internationales Deliktsrecht, die Arbeiten an der Rom II-Verordnung und der Europäische Deliktsgerichtsstand*, „IPRax: Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts” 2006, nr 4.
- Wagner G., *Die neue Rom II-Verordnung*, „IPRax: Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts” 2008, nr 1.
- Weller M.-P., *Anknüpfungsprinzipien im Europäischen Kollisionsrecht: Abschied von der „klassischen“ IPR-Dogmatik*, „IPRax: Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts” 2011, nr 5.
- Wowerka A., *Zakres zastosowania ratione temporis rozporządzenia (WE) nr 864/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 lipca 2007 r. dotyczącego prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych (Rzym II). Glosa do wyroku TSUE z dnia 17 listopada 2011 r., C-412/10*, „Gdańskie Studia Prawnicze – Przegląd Orzecznictwa” 2013, nr 4.
- Zachariasiewicz M.A., Rzym II. Rozdział V. *Zasady wspólne* [w:] *Prawo prywatne międzynarodowe. Komentarz*, red. M. Pazdan, Warszawa 2018.

Streszczenie

Arkadiusz Wowerka

Prawo właściwe dla odpowiedzialności za szkody w środowisku naturalnym w świetle rozporządzenia Rzym II

Normy prawa prywatnego międzynarodowego dotyczące prawa właściwego dla szkód środowiskowych zostały skodyfikowane w rozporządzeniu Rzym II w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych. Jednolite normy tego rozporządzenia i zawarta w nim regulacja szczególna dotycząca deliktów środowiskowych należycie realizują cele i zadania prawa prywatnego międzynarodowego w tym obszarze. Regulacja ta zapewnia odpowiednią równowagę między interesami osoby, której przypisuje się odpowiedzialność, i poszkodowanego, z uwzględnieniem wymogu dążenia do zapewnienia wysokiego poziomu ochrony środowiska.

Słowa kluczowe: prawo prywatne międzynarodowe, szkody w środowisku naturalnym, prawo właściwe, miejsce powstania szkody, miejsce zdarzenia powodujące szkodę, prawo opcji przysługujące poszkodowanemu dotyczące wskazania prawa właściwego, wybór prawa, zakres zastosowania prawa właściwego.

Summary

Arkadiusz Wowerka

Law applicable to liability for environmental damage under the Rome II Regulation

The legal norms of the private international law on the law applicable to environmental damages are codified in the Rome II Regulation on the law applicable to non-contractual obligations. The uniform rules of this regulation and the special regulation contained therein concerning environmental torts duly implement the objectives and tasks of private international law in this area. This regulation ensures a reasonable balance between the interests of the person claimed to be liable and the person who has sustained damage, taking into account the requirement to strive to ensure a high level of environmental protection.

Keywords: international private law, environmental damages, the applicable law, the place in which the damage occurs, the place in which the event giving rise to the damage occurred, the option right of the injured party to determine the applicable law, the choice of law, the scope of application of the applicable law.